

Thanatos

ISSN 2242-6280, vol. 2 2/2012

© Suomalaisen kuolemantutkimuksen seura

KIRJA-ARVIO HAUTUUKOTI

Ilona Pajari

Alison Bechdel: *Hautuukoti*. Tragikoominen perheeni. Suomentanut Taina Aarne. Like, Helsinki 2009 (*Fun Home*, 2006). 232 sivua.

Jo yhdysvaltalaisen sarjakuvataiteilija Alison Bechdelin omaelämäkerrallisen teoksen nimi tuo esille sen, miten eri maiden kuolemankulttuurit eroavat toisistaan. Käsitettä *funeral home* ei voi kääntää luontevasti suomeksi, koska suomalaiset hautaustoimistot eivät toimi aivan samoin kuin amerikkalaiset. Suomalaiseen hautauskulttuuriin ei kuulu esimerkiksi vainajan palsamoiminen ja asettaminen esille hautajaisissa, vaikka vanhaan perinteeseen kuuluvaa vainajan katsomista tapahtuukin edelleen. Suomalaiset hautaustoimistot ovat usein perheyrityksiä, kuten Bechdelinkin perheen hautaustoimisto. Kodeiksi niitä ei kuitenkaan kutsuta, vaan vainajaa säilytetään sairaaloiden, siunauskappeleiden ja krematorioiden ruumishuoneilla.

Alison Bechdel kasvoi ”tragikoomisessa perheessä”, kuten teoksen nimikin kertoo. Hautaustoimisto perheen isän sivutyönä oli vain yksi poikkeukselliselta vaikuttava elementti. Keskeinen teema teoksessa on homoseksuaalisuus, jota lähestytään vähitellen, lapsen ja nuoren kehityksen tavoin. Isän maanisesta sisustus- ja entisöimisvimmasta siirrytään vanhempien onnettomaan avioliittoon ja Bechdelin omaan henkilöhistoriaan. Tapahtumat sijoittuvat pääosin 1960-80-lukujen Pennsylvaniaan.

Toinen teema on perheen isän kuolema auto-onnettomuudessa 44-vuotiaana. Bechdel pohtii kuolemaa monista eri näkökulmista: oliko kyseessä itsemurha; jos oli, mistä se johtui; millä muilla tavoin isä olisi voinut elää ja kuolla. Miksi isä ryhtyi perheyriytyksen palvelukseen hautaustoimistossa ja palasi pienelle kotipaikkakunnalleen, kun hän olisi voinut elää avoimemmin oman seksuaalisen identiteettinsä mukaisesti esimerkiksi New Yorkissa?

Yksinkertaista selitystä ei löydy, ellei sellainen ole lukijan mieleen tuleva ajatus monen sukupolven ajan toimineiden perheyriytysten voimakkaasta vaikutuksesta ihmisen identiteettiin. Hautausala on Suomessakin opittu useimmiten jo lapsena ja nuorena, työn kautta. Yhdysvalloissa alalle on olemassa koulutusta ja virallinen tutkinto, mutta vastaavalla tavalla myös Bechdel tulee lapsuudessaan tutuksi vainajien kanssa: arkisesti, ilman esipuheita ja selityksiä.

Yhdysvaltalaisen hautaustoimiston työskentelyä käsitellään jonkin verran. Se muistuttaa pitkälti vaikkapa *Mullan alla*-televisiosarjassa kuvattua työtä. Bechdel ei kuitenkaan keskity tähän, ehkä paikallisille tarpeeksi tuttuun aiheeseen. Hän ei myöskään pohdi perheyriytyksen toimialan vaikutusta perheen muuhun dynamiikkaan; vanhempien suhde ja isän homoseksuaalisuus eivät linkity monen varmasti poikkeuksellisena pitämään yritystoimintaan. Itse kuitenkin näkisin nimenomaan alan poikkeuksellisuuden pitäneen perheen isän niin tiiviisti kiinni kotipaikkakunnassaan ja suvussaan.

Tähän nähden on merkille pantavaa, ettei Bechdel kuvaa kenenkään perheen lapsista tulleen edes mainituksi ”hautuukodin” toiminnan jatkajana. Päähenkilön nuoremmat veljet jäävät muutenkin vähälle kuvaukselle; isän ja tyttären suhde on kerronnan keskiössä, ja ehkä Bechdel on kunnioittanut veljiensä toivetta olla tulematta kovin yksityiskohtaisesti kuvatuksi näinkin henkilökohtaisessa teoksessa.

Isän kuolema liikenneonnettomuudessa herättää tyttäressä monia kysymyksiä. Perheen äiti on vähää aiemmin ilmoittanut hakevansa avioeroa puolisostaan; muutamaa kuukautta aiemmin perheen tytär eli kertoja on kertonut vanhemmilleen olevansa lesbo. Isä ja tytär ehtivät käsitellä tätä aihetta jonkin verran ja viitteellisesti ennen isän kuolemaa. Bechdel käy läpi isän viimeisinä kuukausinaan lukemia kirjoja, joissa käsitellään kuolemaa ja myös alleviivataan sitä koskevia

kohtia – mutta eikö hautausurakoitsijan ole luontevaa olla kiinnostunut kuolemasta muutenkin? Vastausta isän kuoleman lopulliseen syyhyn ei saada.

Toisaalta Bechdel avaa kuoleman teemaa laajemmin. Hän menetti isänsä kaksikymmenvuotiaana, vuonna 1980. Isällä oli jatkuvasti ystäviä New Yorkissa; isällä oli myös suhteita kotipaikkakunnan nuorten miesten kanssa. Bechdelin pohdinta muutamaa vuotta myöhemmin alkaneen AIDS-epidemian ja hänen isänsä kuoleman suhteesta on oivaltava. ”Itse asiassa olisin siinä tapauksessa saattanut menettää äitinikin. On kenties aika teatraalista yrittää korvata todellinen suru tällaisella keksityllä traumalla.”

Todellisen surun kanssa teoksen kuvaamalla nuorella Bechdelillä on vaikeuksia. Tunnereaktio kertoessa asiasta esimerkiksi ystäville on yllättäen nauru, ei itku. Moni luulee asiaa vitsiksi. Vaikean ihmissuhteen päättyminen kuolemaan ei ole yksinkertainen asia. Kuten Bechdel toteaa: ”Hän todella oli läsnä kaikki ne vuodet, lihana ja verenä, höyryttämässä irti tapetteja, kaivamassa ylös kanukantaimia, kiilottamassa fiaaleja. ... Ja tuoksumassa sahanpurulta, hieltä ja kalliilta partavedeltä. Mutta minuun sattui aivan kuin hän olisi ollut jo poissa.”

Hautuukoti ei ole kirja ainoastaan kuolemasta. Se kertoo tunnekylmästä, vaikenemisen leimaamasta perheestä, ahdistavasta aikuistumisesta ja ennen kaikkea oman sukupuoli-identiteetin etsinnästä. Bechdelin ”kaapista tulemiseen” liittyy lisääntyvä tieto isän elämästä ja hänen valintojensa ja persoonallisuutensa pohtiminen.

Kuitenkin *Hautuukoti* on myös kirja kuolemasta. Yhdysvaltalaisen koulutetun keskiluokan kuvauksia jo riittävästi lukeneelle se on jopa huvittava kaikessa korkeakirjallisuudessaan ja taiteen peilaamisessaan; sivistys kuitenkin lienee auttanut Bechdeliä tuomaan esille myös tärkeitä, hyvin inhimillisiä havaintoja, lakonisesta tyylistä huolimatta. ”Olen käyttänyt samaa tekniikkaa itsekin: yrittänyt saada kiinni tunteistani jonkun toisen välityksellä. Vuosikausia isäni kuoleman jälkeen totesin aina, kun tuli puhe vanhemmista, hyvin latteaan, arkipäiväiseen sävyyn: ’Isäni on kuollut. Hyppäsi rekan alle.’ ... Ja odotin innokkaasti näkeväni kuulijassani häivähdyksen kadottamastani surusta.”

Ilona Pajari, VTT, on sosiaalihistorian tutkija, joka on lähestynyt suomalaisen kuoleman historiaa sekä sodan että rauhan ajan näkökulmista käsin. Hänen tämänhetkinen tutkimusprojektinsa käsittelee hautajaisten historiaa 1800-luvulta nykypäivään.